

Radovan Vukadinović

Kineski interes za Afriku i nove afričke zemlje najvećim dijelom je bio vezan uz napore za priznanjem Narodne Republike Kine i probijanjem izolacije. Izlaskom iz korejskog rata, i naglim intenziviranjem kontakata u Aziji i jugoistočnoj Aziji, kinesko rukovodstvo vidjelo je u novim afričkim državama, koje su upravo tada stupale na međunarodnu scenu, potencijalne saveznike s kojima će moći uspostaviti normalne odnose i koji će doprinijeti tada vrlo značajnom i glavnom kineskom vanjskopolitičkom cilju: dobijanju međunarodnog priznanja. Stoga je nakon afro-azijske konferencije u Bandungu 1955. godine inicirana pojačana diplomatska aktivnost u pravcu Afrike, kako bi se razbilo američko okruženje i zadobilo nove saveznike. Sigurno je da se u tom razdoblju, s obzirom na nerazvijenost Kine, njezine skromne mogućnosti pružanja pomoći i relativno mali interes za razvijanje trgovinskih odnosa, sve te elemente stavljalo u drugi plan, te da je želja za izlaskom iz izolacije i uspostavljanjem novih međudržavnih veza imala apsolutan primat.

Pružajući pomoć pojedinim afričkim zemljama Kina je isto tako koristila sva sredstva kako bi osudila američki imperijalizam i kolonijalizam zapadnih zemalja, pozivajući afričke narode na solidarnost s borbom ostalih porobljenih naroda i stvaranje jedinstvenog fronta sa socijalističkim državama. S druge strane, afričkim zemljama, koje su bile više naklonjene Zapadu, Kina je nudila razvijanje odnosa na načelima Panča Sila, ističući kako je miroljubiva koegzistencija u potpunosti primjenjiva između zemalja s različitim društveno-političkim uređenjima¹. No, i u jednoj i u drugoj varijanti kineska politika težila je dobijanju priznanja i eventualnom potiskivanju američkih utjecaja, za koje se tada ocjenjivalo u Peking, da predstavljaju najveću opasnost afričkom slobodnom razvoju i djelovanju jedinstvenog fronta novih i socijalističkih zemalja.

¹
Vidi detaljnije: R. Vukadinović, *Vanjska politika NR Kine*, Zagreb, 1970, str. 14—16.

Izbijanjem otvorenog sovjetsko-kineskog sukoba² Afrika postaje novo poprište kineske akcije na kome Kina želi vrlo ofenzivnim djelovanjem potisnuti sovjetske interese i osigurati svoje prisustvo.

Ne upuštajući se u analizu sovjetsko-kineskog sukoba i šire ciljeve kineskog rukovodstva, tada predvođenog Mao Ce Tungom, dostatno je spomenuti da su u uvjetima kada je Kina na ideološkom planu odlučno napala liniju miroljubive koegzistencije nove zemlje dobile vrlo istaknuto mjesto. U težnji da se parira sovjetskim iskustvima razvoja i da se od kineskog primjera izgradnje socijalizma stvori jedino prihvatljiv uzor revolucionarnih socijalističkih promjena, Kina je novu koncepciju izrazila u 25 točaka prijedloga generalne linije međunarodnog komunističkog pokreta, gdje je doslovno pisalo »revolucionarnu borbu naroda Azije, Afrike i Latinske Amerike ne može zamijeniti primjer socijalističkih država, niti miroljubiva koegzistencija«³.

Analizirajući međunarodna kretanja KP Kina je došla do zaključka da je to epoha imperijalizma i proleterske revolucije, epoha pobjede socijalizma i komunizma. O jedinstvu socijalističkih snaga ili o postojanju svjetskog socijalističkog sistema nije rečeno ništa za razliku od sovjetskih neprekidnih tendencija da se istakne i zadrži to jedinstvo, kako u međudržavnim odnosima socijalističkih zemalja, tako i u međunarodnom radničkom pokretu. Suprotnosti epohe svode se, po kineskim teoretičarima, na:

- proturječnosti između socijalizma i kapitalizma,
- između proletarijata i buržoazije,
- između potlačenih naroda i imperijalizma,
- između imperijalističkih zemalja i na
- suprotnosti između skupine monopola.

Glavno težište borbe stavljalo se na suprotnosti koje postoje između porobljenih naroda i imperijalizma. Tvrdilo se da je imperijalizam najranjiviji na području Azije, Afrike i Latinske Amerike, te da tamo treba stvarati žarišta svjetske revolucije. Zbog toga »... čitava stvar međunarodne proleterske revolucije zavisi od rezultata revolucionarne borbe naroda tih oblasti, koje predstavljaju većinu svjetskog stanovništva«⁴.

Polazeći od uloge kineskih seljačkih masa u kineskoj revoluciji izrađena je i specijalna strategija okruženja, koju je Kina htjela prenijeti na područje borbe za likvidaciju imperijalizma u svjetskim razmjerima. Razvijene kapitalističke zemlje, odnosno njihova radnička klasa zbog tzv. buržoaskih osobina svog života, nesposobna je izvršiti revoluciju, te zbog toga treba reaktivirati revolucionarne »seoske mase« u širokim svjetskim razmjerima, odnosno nerazvijene kontinente: Aziju, Afriku i Latinsku Ameriku.

² Dapčević-Oreščanin, S., *Sovjetsko-kineski spor i problemi razvoja socijalizma*, Beograd, 1963.

³ Pravda, 14-7. 1963.

⁴ Ibid.

Takvo okruživanje »svjetskih gradova« Sjedinjenih Američkih Država i Zapadne Evrope moralo je dovesti do sužavanja područja djelovanja imperijalizma, povećanja njegovih unutrašnjih teškoća i porasta proturječnosti između pojedinih kapitalističkih zemalja. Sve to zajedno, trebalo je pomoći revolucioniranje radničke klase razvijenih kapitalističkih zemalja i njezino aktivno uključivanje u proces rušenja imperijalizma. U skali taktičkih sredstava koja se mogu primijeniti za postizanje konačnog cilja, direktna borba protiv imperijalističke politike smatrala se kao najoptimalnije oružje⁵.

Tvrdeći da je nuklearno oružje »tigar od papira« i da je osiguranje mira u fazi postojanja imperijalizma nemoguće, Kina je nastojala pridobiti za svoju politiku prije svega nove zemlje Azije i Afrike. Videći u njima značajne partnere koji se bore za uspostavljanje svoje državnosti Kina ih je htjela što prije uključiti i okupiti oko svojih stavova. Jedno od načela kineskog djelovanja predstavljala je i koegzistencija interpretirana na kineski način. S tim u skladu bili su i praktični naponi da se u okviru velike afričke turneje Ču En Laja 1964. godine učvrste kineske pozicije i da se pripremi nova reprezentativna konferencija zemalja Afrike i Azije, tzv. Bandung II. U pripremanju tog značajnog skupa, kome je Kina pridavala veliku važnost, pitanje shvaćanja koegzistencije u suvremenim uvjetima tvorilo je jednu od osnovnih zapreka, gdje su sovjetski i kineski stavovi došli u direktan sukob, slabeći na taj način ionako podijeljene snage novih zemalja.

Međutim, ubrzo su unutrašnji poremećaji kao i djelovanje neokolonijalističkih snaga u zemljama Azije i Afrike oslabili kineski utjecaj i prisustvo, a izbijanjem kineske kulturne revolucije i Afrika je prestala za neko vrijeme biti glavni poligon kinesko-sovjetske konfrontacije.

Dovršetkom kulturne revolucije i postizanjem kakvog-takvog unutrašnjeg balansa snaga počinje druga faza kineskog prodora u Afriku. No, ova puta Kina ne koristi velike teorijske podloge za svoje djelovanje, već stupa u Afriku rukovođena željom da slabi i potiskuje sovjetske utjecaje.

U nastojanju da svoje prisustvo učini što konkretnijim i vidljivijim Kina u ovoj novoj fazi nije žalila sredstva. U razdoblju od 1954—1966. godine, dakle, u doba kada je Kina započela svoje prisustvo na crnom kontinentu pa do otvorenog antisovjetskog djelovanja, Kina je pružila afričkim zemljama pomoć u iznosu od 428 milijuna dolara.⁶ Sovjetski Sa-

⁵ Polemizirajući s tadašnjim kineskim stavovima E. Kardelj je posebno inzistirao na osudi lakomislenog upuštanja u rizik neprocjenjivih katastrofalnih posljedica i spremnost da se žrtvuju čitave države, pa i one socijalističke, kako bi se došlo do socijalizma. To nikako ne može opravdati liniju koja bi navodno trebala voditi pobjedi socijalizma u globalnim razmjerima. E. Kardelj, *Socijalizam i rat*, Beograd, 1960 str. 164—166.

⁶ Tome je svakako pomoglo i lansiranje kineske teze o zrelosti afričkog kontinenta za pokretanje revolucije, što je naišlo na loš prijem kod afričkih državnika. Izbijanjem arapsko-izraelskog sukoba 1967. godine dio arapskih zemalja više se usmjerio prema Sovjetskom Savezu, te je to još više oslabilo kineske pozicije. Snažnija kineska prisutnost koncentrirana je bila na Gvineju, Tanzaniju i Zambiju. Dok se kineska prisutnost u Gvineji mogla tumačiti, prije sve-

vez u tom istom razdoblju pružio je 1.900 milijuna dolara. U toj fazi Sovjetski Savez pomagao je veći broj zemalja nego Kina (17 spram 11), a i objekti koji su građeni uz sovjetsku pomoć bili su daleko veći od onih koje je gradila Kina. Kineska pomoć bila je veća od sovjetske samo u dvije zemlje: Kongo-Brazaville i Tanzanija, dok je u ostalim afričkim zemljama prevladavala sovjetska pomoć.⁷

Kineski povratak u Afriku početkom 1970. godine bio je, međutim, znatno drukčiji po sredstvima koja je Kina mogla i htjela primijeniti na afričkom tlu. Shvaćajući vrijednost velikog broja afričkih zemalja, mogućnosti zadobijanja njihovih simpatija, kao i stupanj sovjetske penetracije, koja je upravo tada nailazila na revalorizaciju u Sovjetskom Savezu, kinesko rukovodstvo je ocijenilo da je vrijedno investirati u Afriku. U razdoblju od 1970—1976. godine Kina je ukupno pružila pomoć afričkim zemljama u visini od 1.815 milijuna dolara, znatno premašujući sovjetski iznos (1.019). Za razliku od sovjetskog, sada restriktivnog pristupa pojedinim afričkim zemljama kao primaocima pomoći, Kina je postavila program svoje pomoći na široku osnovicu, pružajući pomoć čak u 28 zemalja Afrike. U istom razdoblju SSSR je bio angažiran u 20 afričkih država. U 15 slučajeva Kina i Sovjetski Savez pojavili su se kao glavni takmaci u pružanju pomoći i Kina je pobijedila u 11 slučajeva. Što je osobito bilo značajno pojedinačni iznos pomoći Kina je s prijašnjih 39 milijuna povećala prosječno na 65 milijuna, dok je opseg sovjetske pomoći znatno opao (sa 112 milijuna dolara na 51 milijun).⁸

Uz konkretno pružanje pomoći afričkim zemljama Kina je u periodu 1970—1976. znatno pojačala svoje diplomatsko-političke kontakte s Afrikom. Krajem 1977. godine Kina je imala diplomatske odnose sa 40 afričkih država, a velik broj afričkih delegacija na najvišem nivou posjetio je Peking. U svim tim situacijama kineski domaćini su jasno stavljali do znanja potrebu zajedničke borbe protiv »imperijalizma i hegemonizma«, odnosno protiv prisustva super sila na afričkom tlu i potrebe likvidiranja njihovih utjecaja.⁹

U sadašnjim uvjetima, kada su sovjetske i kineske pozicije dijametralno suprotne po svim najvažnijim pitanjima međunarodnog djelovanja i kada svaka strana nastoji koristiti propuste druge, kako bi ojačala svoje pozicije, Afrika dobiva za obje zemlje na značenju. Sovjetski Savez, koji se poziva na tradicije odnosa s Afrikom, djelovanje afričkih komunističkih partija i do sada pruženu pomoć pojedinim afričkim zemljama, koristi svaku priliku da napadne kinesku politiku i kineske rukovodioce.

ga, političkim razlozima, u slučaju Tanzanije i Zambije, koje se nalaze blizu rasiističkih režima, Kina se pojavljuje i kao značajan kreditor njihovog privrednog razvoja.

7

US Department of State, *Communist States and Developing Countries Aid and Trade in 1974*, DC. February 1976.

8

Communist Aid to the Less Developed Countries of the Free World, 1976, Washington, DC. August 1977.

9

Izjava kineskog ministra vanjskih poslova Ci Pen Feja, *The New York Times*, August 23, 1972.

Za Kinu se tvrdi da u sklopu svoje afričke politike nastoji:

- stvoriti antisovjetske osjećaje i potkopati prijateljske veze između SSSR i afričkih zemalja i zadobiti vodeće pozicije u afričkim oslobodilačkim pokretima,
- djelovati na oslobodilačke pokrete uz pomoć pseudo revolucionarne taktike i avanturističkim akcijama,
- dovesti u pitanje motive sovjetskih akcija, osobito u nekim konkretnim prilikama kada SSSR, po kineskim mišljenjima, nije pružio dostatnu pomoć (FLN, Kongo 1960.),
- prenijeti kineska revolucionarna iskustva na Afriku, što je osobito došlo, po sovjetskim mišljenjima, do izražaja u doba kineske kulturne revolucije.¹⁰

Ako se promotre sve ove kritike i zamjerke¹¹ koje se upućuju na kinesko djelovanje evidentno je da u mnogim situacijama Kina predstavlja otvorenog suparnika Sovjetskom Savezu. Imajući na umu opseg kineske pomoći¹², činjenicu da se u dosadašnjim odnosima pokazalo da se Kinezi lako i brzo prilagođavaju uvjetima života u afričkim zemljama i da su zadovoljni s minimalnim, jasno je da u dugoročnoj ocjeni sovjetskih aktivnosti u Africi, Narodna Republika Kina ostaje kao stalna zapreka širenju utjecaja.

U svom afričkom djelovanju Kina nastoji prezentirati svoju sliku sovjetskih akcija, odnosno ciljeva koji rukovode Sovjetski Savez u Africi. Po kineskim mišljenjima sovjetski rukovodioci postaju sve zainteresiraniji za to područje i ono za njih ima stratezijsku, ekonomsku i političku vrijednost prije svega, u relaciji spram druge super sile.

Glavni cilj Sovjetskog Saveza u Africi vezan je uz realizaciju *sovjetske globalne strategije* koja u novom osvajanju određenih točaka u različitim dijelovima svijeta pomaže sovjetski »hegemonizam« u njegovom osvajanju novih područja. Sovjetske pozicije u afričkim zemljama jačaju sovjetske stratezijske interese u cjelini, a to osobito vrijedi za prisustvo u Centralnoj i Južnoj Africi. Kinezi se u tom kontekstu pozivaju na vrijednost »značajnih pomorskih putova«, koje će navodno kontrolirati Sovjetski Savez,

10

Vidi detaljnije: *Vnešnja politika i međunarodne odnošenja KNR, 1963—1973*, Moskva 1974, t.2, str. 240—244.

O. Borisov and B. T. Koloskov, *Sino-Soviet Relations 1945—1973, A Brief History*, Moscow, 1975.

G. U. Asfajev and A. M. Dubinsky, eds. *From Anti-Imperialism to Anti-Socialism: The Evolution of Peking's Foreign Policy*, Moscow 1974, str. 112—124.

11

Sovjetski autori tvrde da Kinezi u svojoj antisovjetskoj djelatnosti na tlu Afrike koriste sve mogućnosti počev od: tribine Ujedinjenih naroda, politike nesvrstavanja (za koju se kaže da je osobito popularna

među afričkim zemljama), Organizacije afričkog jedinstva, pitanja širine teritorijalnih voda, oblika pružanja pomoći od strane socijalističkih zemalja.

Vnešnja politika i međunarodne odnošenja. . . op. cit., str. 241.

12

Analizirajući kinesku pomoć u Africi, u SSSR-u se navodi da se radi o tvornicama lake industrije ili pak o tzv. prestižnim objektima, poput Tanzam pruge između Tanzanije i Zambije. Međutim, pri tome se Kinezi »rukovode svojim političkim i komercijalnim prednostima, a ne interesima zemalja primalaca pomoći«. Ibid., str. 243.

što može dovesti do značajnih poremećaja. Naime, u težnji da ovlada svijetom Sovjetski Savez će, posjedujući te položaje na južnom dijelu Afrike, biti u stanju »svakog časa« prekinuti vitalne pomorske putove, koji su od posebnog interesa za Zapadnu Evropu i Sjedinjene Države.¹³

Drugi cilj sovjetske akcije u Africi je, po kineskim analitičarima, korištenje *golemih prirodnih bogatstava afričkog kontinenta*. Bakar, dijaman-ti, zlato, uran, postaju sve potrebni sovjetskoj industriji, ponovno u sklopu globalnog sovjetskog djelovanja. Sa svoje strane, Sovjetski Savez teži pronalazaženju u afričkim zemljama pogodnog tržišta na koje bi pla-sirao svoje industrijske proizvode. Kinezi oštro kritiziraju takav sistem »međunarodne podjele rada« za koju tvrde da afričke zemlje u njoj lošije prolaze. Sovjetski Savez zainteresiran je za održanje njihove privredne nezavisnosti i situaciju u kojoj će on moći nesmetano koristiti afrička bo-gatstva zadovoljavajući njihove potrebe za industrijskim proizvodima. To vodi stalnoj »ekonomskoj zavisnosti« afričkih zemalja, koje bi trebale biti isključivi proizvođači sirovina i uvijek otvoreno tržište za sovjetske industrijske proizvode.¹⁴

Po kineskim ocjenama, treći cilj sovjetske politike u Africi odnosi se na djelovanje kojim se *razbijaju i međusobno polariziraju oslobodilački pokreti*. Sovjetske teze o postojanju različitih vrsta pokreta »revolucionarnih, nerevolucionarnih ili kontrarevolucionarnih«, rezultat su isto takve podjele koju Sovjetski Savez primjenjuje u odnosu na afričke države. One se također dijele na: progresivne i reakcionarne zemlje. Sve te podjele, prema kineskim analizama, direktno su u suprotnosti s afričkim potre-bama i znače miješanje u unutrašnja afrička pitanja. Podjele pokreta i zemalja stvaraju antagonističke odnose među njima, izazivaju različite akcije i reakcije i otežavaju njihovu stvarnu borbu protiv imperijalizma.¹⁵

Iz svega toga proizlazi i središnja kineska ocjena sovjetske aktivnosti u Africi u kojoj se kaže, da potiskujući jednu vrstu kolonijalizma i neoko-lonijalizma SSSR nastupa u ulozi novog nosioca »kolonijalne dominacije i kolonijalne eksploatacije«. To, po kineskim tvrdnjama, znači da je So-vjetski Savez kao nova velika sila zamijenio zapadne države u Africi, od-nosno, da je »zapadnog vuka« sada zamijenio »sovjetski tigar«.¹⁶ Kinezi svim sredstvima nastoje srušiti sovjetske teze o međunarodnim zadacima pružanja pomoći i o specijalnoj ulozi sovjetske pomoći afričkim zemlja-ma, prikazujući sovjetske aktivnosti kao puku politiku ekspanzije interesa velike sile.¹⁷

13
Soviet Expansion to Africa Doomed to Failure, New China News Agency, Peking, May 1, 1977.

14
Soviet Claws Stretching to African Conti-nent, New China News Agency, Peking, July 3, 1977.

15
Soviet Revisionists Stir up Civil War In Angola, New China News Agency, July 26, 1975.

16
Tempestuous Storm Sweeps African Con-tinent, New China News Agency, Dec., 27, 1976.

17
Chinese Representative Denounces Soviet South African Intervention in Angola at UN, New China... Mar., 26, 1976.

U detaljnoj ocjeni sovjetske aktivnosti u Africi kineski analitičari i političari traže svaku priliku da pokažu kako je u prvom planu sovjetski interes, te da iz takvog kontinuiranog djelovanja afričke zemlje ne mogu očekivati ništa dobrog. Kao prilog tim ocjenama navode se sovjetski stavovi o afričkim oslobodilačkim pokretima. Polazeći od poznate kineske teze da je SSSR prestao biti revolucionarna zemlja tvrdi se da on istodobno negira to pravo i drugim državama. Napadajući Hruščova i Brežnjeva i njihov odnos prema ratu, kineski izvori između ostalog pišu: da su upravo oni izmislili poznatu tezu o tome da čak i mala iskra može voditi svjetskom ratu, te da bi svjetski rat bio vođen termonuklearnim oružjem, odnosno da bi vodio uništenju svijeta. Iz svega toga, kaže kineski kritičar, oni su »razvili morbidni strah« od izbijanja bilo kakvih ratova oslobodilačkog karaktera.¹⁸ Kako bi se to potkrijepilo Kinezi spominju sovjetski stav u odnosu na alžirsku revoluciju i kongoansku krizu u kojoj su, navodno, Sovjeti sve učinili da se iskra ugasi. Iz najnovijih primjera spominje se 1973. godina na Bliskom istoku, kada je navodno Moskva spriječila arapske narode da povedu pobjedonosni i pravedni rat protiv izraelskih agresora.¹⁹

Međutim, takvi sovjetski stavovi o ratu ne smetaju sovjetske rukovodioce, tvrde Kinezi, da koriste pojedine situacije u kojima im se pruža prilika da koriste oslobodilačke pokrete i njihovu borbu za svoje hegemonističke ciljeve. U slučajevima kada oslobodilački pokret ima posebno značenje i kada postoji mogućnost osvajanja značajnih pozicija preko pomažanja takvog pokreta, SSSR prihvata pomoć pokretu kao sredstvo kontrole određenog područja i priliku za stabilizaciju svojih pozicija. To, međutim, nije u pravom smislu riječi podrška oslobodilačkim pokretima, to je, kako kažu kineski pisci, »oružana invazija«, a Sovjetski Savez ne bi »oklijevao da započne rat kako bi postigao svoje ambicije svjetske dominacije«.²⁰

Sve to zajedno pokazuje da sovjetsko djelovanje nema »ničeg zajedničkog s djelovanjem socijalističke države« i da sovjetski odnos prema oslobodilačkim pokretima u Africi ima sve oznake reakcionarnog i agresivnog djelovanja. Zemlja koja sebe proglašava socijalističkom i tvrdi da su njezine akcije takve prirode, primjenjuje u praksi »sva zla kao i imperijalisti«.²¹

U težnji da razbiju sve »mitove« o sovjetskim oblicima djelovanja u Africi, kineski kritičari detaljno analiziraju oblike sovjetskog prisustva i njihovo značenje za afričke zemlje. Po njima, sovjetska ekonomska pomoć ne samo da je relativno skromna, nego je isto tako i realizirana tek jednim svojim dijelom. Od sovjetskih obećanja za pružanjem pomoći malo se toga ostvari, a glavni zadatak sovjetske pomoći je »penetracija u glavne ekonomske odjele« pojedine afričke zemlje. S druge strane, mašine i oprema koju Sovjetski Savez šalje u Afriku slabog je kvaliteta i često puta vrlo zastarjela.

18
Varied Theme for Invariable Objective,
New China..., October, 28, 1976.

19
Ibid.

20
Look at Its Past and You Can Tell Its Present,
New China..., December 1975.

21
Tempestuous Storm Sweeps..., op. cit.

Sve to odnosi se i na oblike pružanja sovjetske vojne pomoći. Afričke zemlje koje trebaju vojnu opremu mogu je dobiti iz Sovjetskog Saveza, ali paralelno s tim sovjetski stručnjaci ulaze u vitalne departmane, a oružje i oprema koji dolaze iz Sovjetskog Saveza također su zastarjeli. No, ono što najviše Kinezi napadaju je težnja sovjetskog rukovodstva da za uzvrat za pruženu vojnu pomoć traži u afričkim državama aerodrome i lučke olakšice. Takvo djelovanje koje je u funkciji sovjetske globalne strategije vodi »vojnoj okupaciji i kolonijalnoj vladavini«. ²²

Razvoj događaja u Angoli 1975—1976. i direktni sovjetski angažman pružili su Kinezima izvanrednu priliku da pokušaju praktičnim sovjetskim akcijama dati svoje interpretacije u skladu s prethodno iznesenim stavovima. Kineska analiza sovjetske akcije u Angoli pošla je najprije od strategijskog značenja Angole i njezinih prirodnih bogatstava.

Po kineskim ocjenama, Sovjetski Savez je odmah padom portugalskog režima, nastojao zamijeniti nekadašnje kolonizatore, a zemlja koja je bila poznata kao »biser Afrike« bogata je uranom, dijamantima, zlatom, bakrom, manganom i željezom. K tome, treba dodati da je Angola bila značajan izvoznik pamuka, šećera i nafte, što sve zajedno ima posebnu vrijednost za Sovjetski Savez.

U strategijskom pogledu Angola ne samo da otvara put za Centralnu Afriku, već je isto tako neposredno vezana uz Jug Afrike na kome se otvara daljnja mogućnost sovjetske akcije. Polazeći od sovjetske globalne strategije i njezinih ciljeva Kinezi su ocijenili da je prodor u Angolu »preludij daljnjoj sovjetskoj podjeli i kontroli čitave Afrike«. No, uz taj kontinentalni strategijski cilj kineske interpretacije sovjetskog afričkog djelovanja odmah dodaju i značenje Angole kao zemlje situirane na obalama Atlantskog oceana duž značajnih pomorskih trasa koje povezuju Zapadnu Evropu s Amerikom. Čak po nekim sličnim ocjenama čitava Afrika kao kontinent nema za Sovjetski Savez toliko značenje kao Angola, koja upravo kombinacijom svog kontinentalnog i pomorskog položaja omogućava značajno uklopanje u opći plan sovjetske akcije.

Upravo ti ekonomski i strategijski razlozi bili su, po kineskim mišljenjima, ono što je vodilo Sovjetski Savez da se pojavi u Angoli. Pomoć oslobodilačkom pokretu MPLA pružena je samo kao izlika da se prodre u taj dio Afrike i da se realiziraju značajni ciljevi sovjetske politike. Polazeći od historijata borbe tri različita pokreta (Unita, FNLA i MPLA) Kinezi nastoje istaknuti da je 1975. godine bio postignut zajednički sporazum o stvaranju privremene vlade i prekidi neprijateljstva. Taj sporazum kasnije je proširen novim u Nakuru, koji je podržala i Organizacija afričkog jedinstva. U tom trenutku, tvrde kineski izvori, Sovjetski Savez je intervenirao, djelujući na podjelu pokreta, isticanje njihovih različitosti i antagoniziranje međusobne borbe. Nakon propagandne kampanje uslijedila je doprema većih količina sovjetskog oružja i slanje sovjetskih vojnih sa-

22
*Brezhnev's Revolutionary Conscience Is
Ambition for Agression and Expansion,*
New China..., Mar., 21, 1976.

vjetnika. Time je bio izazvan građanski rat s namjerom da se »potkopa stvar Angole i njezine nezavisnosti i afričke jedinstvene borbe protiv imperijalizma«.²³

Sovjetsko prisustvo izazvalo je i reakcije iz Južne Afrike te se Angola našla izložena udaru imperijalističkih snaga i zahvaćena unutrašnjim građanskim ratom. Sovjetski Savez je i tu situaciju predvidio i dobro je iskoristio u svoje svrhe, jer zbog postojećih odnosa na Jugu može biti značajan činilac u daljnjem rješavanju odnosa.

Podijelivši sovjetsku aktivnost u Angoli u nekoliko stupnjeva, kineski izvori ističu da je najprije pružena pomoć jednom pokretu protiv dva druga. Zatim je u fazi pojačanih borbi poslano oružje i sovjetski personal zajedno s Kubancima, a nakon toga pojavili su se sovjetski ratni brodovi u lukama Angole. Time je Sovjetski Savez djelovao u Angoli kao »osvajач«, a sve tvrdnje o tome da je sovjetska uloga u Angoli proizašla iz revolucionarne svijesti Kinezi odlučno odbacuju ističući da to nema veze s revolucionarnom solidarnosti, već da je to samo pokušaj »prikrivanja sovjetskog ekspanzionizma«.

Kinezi ukazuju i na to da za vrijeme vođenja oslobodilačke borbe u Angoli, Sovjetski Savez nije pružao ncku ozbiljniju vojnu pomoć MPLA i da je tek uoči dobijanja nezavisnosti Angole SSSR postao iznenada »velikodušan«. Tada je SSSR uputio u Angolu nekoliko stotina milijuna dolara vrijednog oružja zajedno sa 1000 sovjetskih savjetnika i 10000 stranih plaćenika »preko oceana«. Sve to zajedno učinjeno je kako bi Sovjetski Savez zamijenio Portugalce u tom značajnom dijelu Afrike.²⁴

Sovjetska aktivnost u Angoli i, svakako, relativan uspjeh sovjetske pomoći i podrške MPLA, još više su uznemirili Kineze koji postavljaju pitanje da li je to tek početak sovjetskog prodora. Ne samo da Angola postaje značajna baza iz koje se može djelovati, osobito u pravcu juga, već se i sovjetski »apetiti« mogu povećati. Promatrajući sovjetske pozicije na taj način, kineski komentatori se pitaju da li će se ubrzo pojaviti druga ili treća Angola u Africi i da li će »sovjetski revizionisti ponavljajući svoj stari trik proširiti krakove u pravcu centralne i čak Južne Afrike pod parolom pružanja pomoći narodno oslobodilačkim pokretima«.²⁵

Odgovor na tako postavljeno kinesko pitanje Kinezi su relativno brzo dali. Komentirajući događaje u Šabi i aktivnosti Kongoanaca koji su došli iz Angole, Kinezi su požurili da dokažu kako je riječ o isplaniranom i unaprijed pripremljenom sovjetskom širem napadu koji se uklapa u sovjetske ekspanzionističke planove. Sovjeti su, navodno, pripremili i naoružali »plaćenike iz Angole«, pripremvši tako »novi incident tipa Angole«, kako bi mogli pružiti pomoć novoj vrsti narodno-oslobodilačkog pokreta.

23
*Africa will Never Allow the Soviet Union's
Outrageous Interference*, New China...
Novemb. 7, 1975.

24
Chinese Representative Denounces...,
op. cit.

25
New Noose Around Nec of New Tsars,
New China... , Feb., 27, 1976.

Uz ovu aktivnost pretežno propagandnog karaktera, Kina je također nastojala biti prisutna u svim onim prilikama i sredinama kada je djelovao Sovjetski Savez. Pomažući aktivno FNL Kina se našla zajedno s Amerikancima i Južnom Afrikom, ali je videći da MPLA pobjeđuje ubrzo napustila Angolu. U Rodeziji Kina je nastojala pomagati ZANU uvjeren da bi to mogla biti protuteža ZAPU. Na kraju treba dodati da je i situacija u Sabi, odnosno Zairu bila iskorištena kao prilika da se pokaže u praksi kineski interes za »očuvanje Afrike i suzbijanje sovjetske penetracije«, te je u tom smislu pružena Zairu i stanovita kineska vojna pomoć. Sve te akcije trebale su afirmirati kineski interes za razvoj odnosa s afričkim zemljama i rješenost Kine da bude u Africi zastupljena ne samo preko svojih diplomatskih misija i ekonomskom pomoći, već i vojno-politički.

S obzirom na dubinu sovjetsko-kineskog sukoba i nove odnose, koji nastaju u spletu triangularne politike, moguće je pretpostaviti da će Afrika i dalje biti značajno polje konfrontacije Sovjetskog Saveza i Narodne Republike Kine. Sovjetsko veće prisustvo bit će praćeno pojačanim kineskim napadima i pokušajima diskreditiranja SSSR-a, što, naravno, neće ostati bez odjeka na ukupnost bilateralnih odnosa i prilaz obje strane Africi.

Kinesku djelatnost i nastojanje za suzbijanje sovjetskih prisustva može se raščlaniti na nekoliko segmenata:

— *Na propagandnom planu* Kina će i dalje nastaviti sa svojom zacrtanom politikom optuživanja SSSR-a za ekspanzionizam, pri čemu Afrika zauzima značajno mjesto u spletu sovjetske globalne strategije. Na te napade Sovjetski Savez će nastojati kontrapropagandno reagirati kao i do sada, braneći generalnu liniju svoje politike i dokazujući da je pružanje pomoći zemljama i pokretima na liniji socijalističkog internacionalizma. To će biti lakše činiti ako se bude radilo i dalje o afričkim režimima ili pokretima koji imaju u biti nekapitalističku odnosno temeljnu socijalističku orijentaciju (Angola, Kongo Brazaville, Benin, Etiopija, Mozambik).

— *Na političkom planu* Kina će pokušati osvojiti nove pozicije, odnosno zadržati postojeće. U tom kontekstu lako je pretpostaviti da će sovjetsko rukovodstvo biti vrlo zainteresirano da ne izgubi ništa na ugledu kao sila koja pruža pomoć afričkim oslobodilačkim pokretima (jug Afrike). Moguće je pretpostaviti da bi slično kao u slučaju Angole, kada bi postojala opasnost većeg kineskog angažiranja u pojedinom pokretu, Sovjetski Savez odmah pojačao svoje prisustvo kako bi na taj način potisnuo Kinu i pokazao sve svoje mogućnosti akcije, umanjujući značenje kineskog prisustva.

— *Na ekonomskom planu* može se pretpostaviti da će Sovjetski Savez težiti povećanju opsega i možda broja zemalja kojima se daje pomoć, iako je s druge strane, otvoreno pitanje da li će Kina zbog svojih unutrašnjih problema biti u stanju održati takav tempo pružanja pomoći afričkim zemljama.

— *Na vojnom planu*, koji može u pojedinim dijelovima Afrike — osobito na jugu — biti vrlo značajan pokazatelj ukupnosti sovjetsko-kineskih takmičarskih pozicija, može se pretpostaviti da Kina neće moći parirati sovjetskim mogućnostima i da će kao i u dosadašnjoj fazi biti

u drugom planu. To praktički znači da će oslobodilački pokreti, pa možda i neke afričke zemlje koje imaju problema s rasističkim režimima (Mozambik, Angola), moći lakše računati na sovjetsku pomoć i podršku.

S obzirom na karakter daljnjeg razvoja odnosa u Africi, čini se da će upravo taj vojni segment biti od osobitog značenja, te da će Kina i dalje biti dosta daleko od zapadnih zemalja i od Sovjetskog Saveza u pogledu stvarnog pružanja pomoći afričkim pokretima i zemljama. To, naravno, može omogućiti da Kina pojača sve ostale oblike prisustva da razvije novu propagandu, razrađeniji politički pristup, pa možda i održi nivo ulaganja ekonomskih sredstava.